

Perhe- ja vammaispalveluiden lautakunta

Lausunto: R3 Palvelujärjestelmän uudistus / Perhe- ja vammaispalvelut

Perhe- ja vammaispalveluiden lautakunta kiittää mahdollisuudesta lausua perhe- ja vammaispalveluiden palvelujärjestelmän uudistuksesta.

Yleistä

Perhe- ja vammaispalveluissa on tilanne, jossa lasten syntyvyystilastot toisaalta edellyttäisivät palvelujen supistamista ja toisaalta viimeaikaiset toimintatilastot HVA:lla osoittavat palvelutarpeen lisääntymistä. Ikäluokkien pientymisen ja osaltaan myös muun väestökadon myötä henkilöstöressurin suuntaaminen mahdollistuu enemmän ennaltaehkäiseviin ja varhaisen tuen palveluihin hyvinvointialueen strategian mukaisesti.

Perhe- ja vammaispalveluiden uudistamisen yhdeksi tavoitteeksi todetaan laadukkaiden palveluiden ja henkilöstön riittävän osaamisen turvaaminen. Laadukkaat palvelut ja henkilöstön riittävä osaaminen ovat riippuvaisia toisistaan. Hyvinvointialueella tulee laatia kullekin ammattialalle selkeät, toimintasuunnitelman toteuttamiseksi edellyttämät urakehitys- ja kouluttautumissuunnitelmat. Perhe- ja vammaispalveluissa tarvitaan osaamisen kehittämistä erityisesti monialaisessa työskentelyssä ja muissa vuorovaikutusosaamiseen perustuvissa työmenetelmissä. Etä- ja digipalvelut edellyttävät uudenlaista osaamista, että palvelukohtaamisesta tulee laadukas ja siten voidaan välttää myös häiriökysyntää.

R3 valmisteluraportissa kuvataan, kuinka painopiste on nykyisin korjaavissa palveluissa, laitoshoidossa ja ympärivuorokautisessa palveluasumisessa. Palvelurakenteen keventäminen ja lähipalveluiden ohella jalkautuvat palvelut ja digitaaliset palvelut etäyhteyksin on suunta, joka on kannatettava, kunhan varmistetaan yksilöllisesti asiakkaiden todelliset mahdollisuudet palveluiden hyödyntämiseen.

Perhe- ja vammaispalvelujen käyttäjät ovat hyvin heterogeeninen joukko ja kunkin yksilölliset tarpeet on riittävästi huomioitava.

Muutosprosessissa on kiinnitettävä erityistä huomiota asiakkaiden turvallisuudentunteeseen. Tiedottaminen muutoksista tulee olla selkeää sisältäen muutosten vaikutukset asiakkaiden palveluihin ja myös mahdolliset vaihtoehdot. Muutosten toteuttamiseen pitää varata riittävästi aikaa ja resursseja. Tulevista muutoksista on tiedotettava niin, että tiedotus saavuttaa kohderyhmät ymmärrettävästi ja oikea-aikaisesti. Asiakkaiden palveluiden jatkuvuus tulee varmistaa ja välttämättömien palveluiden on oltava saatavilla ilman keskeytyksiä. Muutosten vaikutuksia tulee seurata ja arvioida hyödyntäen henkilöstöltä ja asiakkailta saatavaa palautetta.

Palvelutuotannon muutokset omiin yksiköihin ostopalvelujen sijasta on varautumisen kannalta hyvä suuntaus ja tuo turvaa palvelutuotannon jatkuvuuteen. Omien palveluiden avulla voidaan paremmin integroida eri palvelut osaksi kokonaisvaltaista palvelujärjestelmää.

Perhekeskuspalvelut

Perhekeskustoimintaan suunniteltuja muutoksia perhe- ja vammaispalveluiden lautakunta pitää pääsääntöisesti oikean suuntaisina ja perusteltuina. Perhekeskusten palveluverkoston jaottelu laajaan ja perustason perhekeskukseen sekä perhekeskuksen palvelupaikkaan palvelutason ja palvelusisällön mukaan on selkeä ja muun hyvinvointialuetoiminnan kanssa yhdenmukainen.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut ja psykososiaaliset opiskeluhoitoon palvelut toteutetaan kouluilla tai niiden välittömässä läheisyydessä oppilas- ja opiskeluhoitoon mukaisesti. Vaikka palveluverkko rakentuu ensisijaisesti laajojen ja perustason perhekeskusten yhteyteen, tulee liikkuvan työn ja toimitilaverkoston yhteiskäytöllä turvata myös harvaan asuttujen alueiden palvelut asiakkaiden yhdenvertaisuuden mukaisesti.

Asiakkaiden yhdenvertaisuuteen tulee muutenkin kiinnittää huomiota ja tarkastella palvelujen saavutettavuutta eri näkökulmista.

Digitaalisten ja etäpalvelujen valikoimaa tulee kehittää ja lisätä hallitusti asiakaskunta huomioiden.

Toimintatapojen uudistamisessa suunnitelma on yhtenäistää perhe- ja vammaispalvelujen alueellisia toimintoja, mitä voidaan pitää erinomaisena ja asiakkaiden yhdenvertaisuuden kannalta toivottavana suuntana. Puhelinpalvelun uudistamisen tiedottaminen asiakkaille on erittäin tärkeää.

Perhekeskuspalveluiden uudelleenmäärittely Perheiden terveystalouteen, Perheiden sosiaalipalveluihin ja Psykososiaalisen opiskeluhoitoon palveluihin selkeyttää toimintaa.

Perheiden terveystalouteen äitiys- ja lastenneuvolapalvelut on määritelty tuotettaviksi perhekeskuksissa. Äitiysneuvolapalvelut tulee tuottaa yksilöllisen tarpeen mukaan tarvittaessa myös palvelupisteellä. Koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto sekä psykososiaaliset opiskelijahoitoon palvelut sekä lasten ja nuorten perustason mielenterveys- ja päihdepalvelut tulee järjestää siten, että asiantuntijoiden yhteistyö on tiivistä ja moniammatillista.

Perheiden sosiaalipalveluissa tulee korostaa avohuollon tukitoimien ja kotiin annattavien palveluiden ensisijaisuutta silloin, kun perheessä on sosiaalilain mukaisen tuen tarvetta. Näin toteutetaan varhaisen tuen strategista periaatetta.

Lautakunta pitää tärkeänä monialaisen terveydenhuollon, sosiaalipalveluiden ja muiden toimijoiden yhteistyön tiivistämistä, jotta lapset ja perheet saavat kokonaisvaltaista tukea. Ennaltaehkäisevien ja varhaisen tuen palveluiden, jotka auttavat perheitä vahvistamaan voimavarojaan ja selviytymään haasteista, tulee olla helposti saatavilla ja saavutettavissa.

Lastensuojelu turvaa lastensuojelun tarpeessa olevien lasten oikeutta erityiseen suojeluun yhdessä lapsen, perheen ja lähiverkoston kanssa. Lastensuojelutoimintaa on sekä avo- että sijaishuollossa. Pohjois-Savossa erityisesti 13–17-vuotiaiden lasten suojelutarve on muuta maata suurempaa. Lastensuojelun sijoitettujen lasten määrä (n. 800 lasta v. 2023) on alueella hälyttävän suuri ja laitossijoitusten osuus yli 220 lasta. Näiden lukujen valossa perheiden sosiaalityön toimintoihin ja varhaisen puuttumisen tilanteisiin tulee keskittää resursseja ja osaamista. Lastensuojelun ympärivuorokautisten palveluiden oman tuotannon osuuden lisääminen on välttämätöntä sekä talouden että palveluiden integraation kannalta. Henkilöstön osaamisen kehittäminen muuttuvaan toimintaan tulee ennakoita ajoissa. Lastensuojelupalveluissa Skenaario 2 soveltaen on perhe- ja vammaispalveluiden lautakunnan mukaan sopivin suunta kehittämiselle.

Vammaispalvelut

Siirtyminen ympärivuorokautisesta asumisesta yhteisölliseen asumiseen vaatii huolellista suunnittelua ja toteutusta. Tähän on varmistettava riittävät resurssit ja henkilöstö. Yhteisölliseen asumiseen siirtymisessä tulee huomioida asukkaiden turvallisuus ja riittävä tuki muutoksen aikana. Yhteisöllisen asumisen tulee tarjota monipuolisia kuntouttavia palveluita, jotka tukevat asukkaiden hyvinvointia ja itsenäisyyttä.

Vaihtoehtoisista tulevaisuusmalleista Maltillinen vaihtoehto on perhe- ja vammaispalveluiden lautakunnan mukaan soveltuvin osin sopiva linjaus kehittämiseen. Vammaisten henkilöiden oman elämän turvallisuus ja itsemääräämisoikeus sekä osallisuus huomioiden Maltillista vaihtoehtoa voidaan soveltaa yksilöllisesti.

Lausunnot yhteistyöverkostoilta

Hyvinvointialueen tuottamilla perhe- ja vammaispalveluilla on merkittäviä yhdyspintoja kunnan järjestämien palveluiden kanssa. Kuntien varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa kohderyhmä on sama kuin hyvinvointialueen tarjoamissa perhepalveluissa: lapset, nuoret ja perheet. Perhepalveluiden keskeisenä tehtävänä on ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ja tehtävän toteutumisen kannalta elintärkeää on yhteistyö ja yhteiset verkostot varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa sekä yhteistyön menetelmien kehittäminen. Kuntien vastuulle siirtyvillä työllisyyspalveluilla on yhdyspinta erityisesti hyvinvointialueen vammaisille tuotettujen palveluiden kanssa. Ennen päätöksentekoa on välttämätöntä kuulla kuntien näkemyksiä suunnitellusta palvelujärjestelmän uudistamisesta.

Tärkeää on kuulla myös eri vaikuttamistoimielimien, vammaisneuvoston ja nuorisovaltuuston näkemykset uudistussuunnitelmasta.

Ennakkovaikutusten arviointi

Ennen päätöksentekoa Perhe- vammaispalvelujen palvelujärjestelmän uudistamisesta tulee tehdä laaja lapsi-, perhe- ja vammaisvaikutusten ennakkovaikutusten arviointi.

Perhe- ja vammaispalvelujen palvelujärjestelmän uudistamisella tulee olemaan merkittäviä vaikutuksia palveluja tarvitseviin lapsiin, nuoriin, perheisiin, vammaisiin ja heidän omaisiinsa.

Koska perhe- ja vammaispalveluiden palvelujärjestelmän uudistamisen päätöksellä tulee olemaan merkittäviä strategisia, toiminnallisia ja taloudellisia vaikutuksia, myös tämä ennakkovaikutusten arviointi on tehtävä. Perhe- vammaispalvelujen palvelujärjestelmän uudistamisella tulee olemaan myös merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Eri toimialueista menojen kasvu perhe- vammaispalvelujen toimialalla on erityisen nopeaa sekä meidän hyvinvointialueellamme että valtakunnallisesti. Talousennusteen mukaan menojen kasvu perhe- ja vammaispalveluissa tulee olemaan tänä vuonna vuoteen 2023 verrattuna 8,7 % kun se muilla toimialoilla on yli puolet pienempi, 4,1 %. Myös vuoden 2025 talousarvioaraamisissa on varauduttu muita toimialoja nopeampaan menojen kasvuun, perhe- ja vammaispalvelut 4,5 % ja muut toimialat 2,4 %. Perhe- ja vammaispalveluiden lautakunta pitää talouden painopisteen kohdentamista perhe- ja vammaispalvelujen toimialalle perusteltuna, sillä Pohjois-Savon hyvinvointialueella toimialan osuus koko HVA:n budjetista on ollut suhteellisen pieni verrattuna muihin hyvinvointialueisiin ja meidän hyvinvointialueellamme on suuria haasteita erityisesti nuoriin kohdistuvissa lastensuojelun tarpeissa.

Palveluiden tuottamisessa, laadussa ja saavutettavuudessa on kokoajan muistettava niiden lakisääteisyys ja monien palveluiden subjektiivinen oikeus asiakkaille.

